

Att vända intresset bort från dörrarna

Mot mindre tvång och begränsningar

Introduktion – lärande exempel

Det här lärande exemplet beskriver ett särskilt boende för personer med demenssjukdom. År 2013 genomfördes ett förändringsarbete med målet att minska på tvångs- och begränsningsåtgärder med hjälp av miljöanpassningar. Några bland personalen har intervjuats och beskriver förändringsarbetet och berättar om de erfarenheter som de har gjort.

Ett lärande exempel innehåller en beskrivning av ett eller flera arbetsätt och vad man vill uppnå. I de fall exemplet är hämtat från en verksamhet lyfts också erfarenheter av arbetssättet fram – vad man bedömer har fungerat bra eller dåligt likaväl som andra frågeställningar som uppkommit.

De lärande exemplen är inga färdiga koncept som kan följas i syfte att nå ett visst mål eller för att leva upp till de krav och mål som enligt lag gäller för en verksamhet. Varje arbetsätt måste anpassas till den verksamhet det gäller. Det är också respektive verksamhet som ansvarar för att de arbetsätt som tillämpas och de förändringar som genomförs är förenliga med gällande lagstiftning.

Mot mindre tvång och begränsningar

Att vända intresset bort från dörrarna

Miljön är viktig för vår möjlighet att känna igen oss och vara trygga. Detta gäller i synnerhet för personer vars kognitiva förmåga börjar svikta. Vid det särskilda boendet som beskrivs nedan har man genomfört miljöanpassningar för att stödja de boende att röra sig fritt.

Vid boendet bor personer med demenssjukdom. De 39 lägenheterna är fördelade på sex avdelningar på tre våningsplan. Boendet stod klart för inflyttning år 1999. När verksamheten påbörjades var det få som ifrågasatte byggnadens karaktär av institution. Det var så här boenden brukade se ut. Att många dörrar var låsta ingick i dåtidens norm för hur det skulle vara vid ett boende för personer med demenssjukdom.

Under 2013 påbörjades ett arbete vid verksamheten för att de boende skulle kunna röra sig mera fritt. Via Myndigheten för delaktighet fick man stöd och medel för att genomföra miljöanpassningar och prova ny teknik. Målet var att minska på tvångs- och begränsningsåtgärder.

Artikeln bygger på en gruppintervju med projektledaren, boendets enhetschef, en sjuksköterska, en arbetsterapeut och en undersköteska. De har alla varit delaktiga i förändringsarbetet.

Dörrar skapade problem

Arbetet inleddes med att personal och anhöriga engagerades. Personalen fick gå på olika utbildningar, bland annat om bra boendemiljö för personer med demenssjukdom. De fick också i uppgift att diskutera och komma med förslag på hur den fysiska miljön skulle kunna förändras med målet att de boende skulle kunna röra sig mer fritt i huset. I ett senare skede i genomförandet av förändringarna engagerades även de boende.

Som i allt förändringsarbete handlade det om att våga skifta fokus. De lösningar man haft sedan länge är inte nödvändigtvis optimala och kan därför

behöva ifrågasättas. Utgångspunkten i förändringsarbetet var att skifta fokus från generella lösningar, som användes för att skydda de boende, till att hitta alternativa lösningar, som skulle ge de boende större möjligheter att under trygga förhållanden röra sig fritt i huset.

Arbetet började med att man identifierade olika problem i den befintliga miljön och konsekvenser av dessa. Man var överens om att många boende visade stort intresse för dörrarna och att det ofta hände mycket kring dessa. Detta innebar att personalen fick ägna mycket tid åt dörrarna: att öppna dörrar, att bevaka att ingen boende gick ut när anhöriga passerade, att hastigt lämna det man gjorde för att i stället följa med någon boende ut eller försöka avleda denne från att gå i väg. En central fråga blev således: Vad skulle hända om dörrarna mellan avdelningarna var olåsta?

Man konstaterade bland annat följande:

- Både personalen och de anhöriga upplevde att trapphusen som var belägna direkt utanför avdelningsdörrarna var farliga. De menade att risken var stor för att boende skulle falla i trapporna och skada sig.
- De tre våningsplanen såg likadana ut. Därför var det svårt för de boende att känna igen sig och hitta rätt i bygganden.
- Om de boende rörde sig över större ytor skulle det bli det svårt för enskilda att vid behov påkalla hjälp.

Därutöver framkom följande:

- Ljudmiljön var störande. Dygnet runt hördes larm i form av pipande ljud över hela huset när de boende påkallade hjälp via sina trygghetslarm. Därutöver surrade det om avdelningsdörrarna som kunde öppnas automatiskt med dörröppnare.
- Det röda blinkande ljuset från larmskärmar i korridorernas tak, som visade när någon påkallade hjälp, gjorde boendet sjukhuslikt. Man visste också att det skapade oro för några av de boende. En man uppfattade exempelvis det röda blinkande ljuset som eld.

Enkla lösningar

Grupperna som var engagerade i förändringsarbetet kom med förslag på åtgärder för hur olika svårigheter skulle kunna hanteras. Under intervjun lyftes följande åtgärder fram:

- För att de boende skulle kunna hitta i huset fick varje våningsplan sin färg. De färger som användes var grönt (våning 1), blått (våning 2) och rött (våning 3), eftersom det är de färgerna som det åldrande ögat kan se längst.

- I hissen märkte man hissknapparna med våningsplanens färger. Därmed blev det enklare för de boende att orientera sig i miljön och att använda hissen.
- I trapphuset på varje våningsplan gjorde man i ordning ett utrymme med fåtölj, soffa, bord, matta och bokhylla i våningsplanets färg. Några av de boende åkte med till möbelaffären och valde ut möblerna. Tanken var att platsen skulle se inbjudande ut och fånga de boendes intresse och därmed också avleda intresset från trapporna.
- Trapporna försågs med nya grindar som tar viss tid att öppna. Grindarna förhindrar de som sitter i rullstol att av misstag hamna i trappan. De får använda sig av hissen bredvid.
- Dörrarna till medicinförrådet och kontoret på varje våningsplan kamouflerades med hjälp av en tapet med mönstret av en bokhylla. Därmed hoppades man att de boende skulle tappa intresset för dörrar som enbart personalen behöver och som många inte förstår innebörden av.
- Fönsterglasen i boendets entrédörr byttes ut mot frostat glas, medan dörren som vetter ut mot husets baksida och en trädgård fick ha kvar vanligt fönsterglas. De boendes intresse för entrédörren skulle därmed minska och utomstående kunde inte längre stå utanför och titta in. Tanken var att utgången mot gården nu skulle bli den dörr de boende valde i första hand om de ville lämna byggnaden.

Personalen berättade vidare om de nya individuella larmen som i kombination med miljöanpassningarna skulle göra det möjligt att öppna upp boendet. För de boende innebär larmen att de har ett armband med larmknapp, som de själva aktiverar, runt handleden. Larmen fungerar över hela huset samt i boendets trädgård. När någon larmar uppmärksammas en ur personalen på vem som behöver hjälp och var personen befinner sig. Därmed har en del av den dåliga ljudmiljön blivit åtgärdad och de blinkade larmskärmar i korridorernas tak har kunnat monteras ned.

Tvångs- och begränsningsåtgärder har minskat

Under intervjun framkom att det fanns personal som var skeptiska till att öppna upp dörrarna. Nu är emellertid alla överens om att man lyckats med att ge de boende en större rörelsefrihet i huset. Många problem som de tidigare låsta dörrarna skapade har försvunnit och det utan att de boende ramlar i trappor eller försvinner ut från avdelningar och hus för att sedan gå vilse.

Nya situationer, insikter och utmaningar

När de boende väl hade fått möjligheten att röra sig mer fritt, ledde det till nya situationer både för de boende och för personalen. Under intervjun lyfte personalen bland annat fram följande:

- Trots att entrédörren är olåst är det relativt ovanligt att boende går ut den vägen. I stället är det många som tar sig till de platser i huset där det är mest rörelse. Det har med andra ord uppstått en del lite mer offentliga platser inom huset. Mycket tyder på att dessa platser är viktiga för många av de boende eftersom de dras dit. Kanske är det just det behovet några tidigare sökt då de försökt att lämna den egna avdelningen eller byggnaden.
- Tidigare försökte personalen ibland para ihop boende som skulle kunna ha socialt utbyte av varandra. I och med att de boende nu kan röra sig friare hittar många själva vilka de vill umgås med. Personalen kan konstatera att de då ofta väljer utifrån andra preferenser än vad personalen tidigare gjorde.
- I och med att de boende rör sig mer mellan avdelningarna och i huset menar personalen att de arbetar mer som i ett team. Alla i personalen har nu ett ansvar för det som sker i huset jämfört med tidigare då ansvaret gärna begränsades till den egna avdelningen.
- Tidigare gick mycket av personalens energi åt till att hantera situationerna vid de låsta dörrarna. När det inte längre behövs har andra utmaningar blivit synliga. Det handlar om enskilda boende vars problem nu blir mer synliga. En person som vandrar mycket och som ofta uppträder aggressivt stör nu boende över hela huset. Fördelen är att den personens behov har blivit synligare och därför kan få ett bättre individuellt stöd.
- Den öppna miljön är inte alltid självklar och enkel att hantera för nyinflyttade. Det blir många nya intryck och ett stort hus med flera våningsplan och samlingspunkter kan framstå som svårt att hantera för den vars kognition börjar svikta och som är ny i miljön.

Ytterligare erfarenheter

En annan konsekvens av att hela fastigheten öppnades upp var att den även öppnades upp för anhöriga. Det blir plötsligt möjligt för dem att till exempel följa med sin närstående in på en helt annan avdelning. När ett boende öppnas upp blir hela byggnaden mer tillgänglig även för andra än enbart personalen och de boende vilket det kan finnas skäl att reflektera över.

Frågor man i verksamheten fick fundera över var:

- Hur påverkar det integriteten?
- Hur kan man hantera den frågan?

Den undersköterska som var med under intervjun berättade att hon inledningsvis var mycket skeptisk till idén att öppna upp boendet. Hon är i dag förvånad över hur bra det gått. Att tro på en förändring kan vara svårt när man gjort på ett visst sätt under lång tid. Det är lätt att bli fånge i att ”det vi alltid gjort är ett optimalt sätt att arbeta på”. Men måste en lösning vara bra bara för att man använt sig av den länge?

Byggnaden som verksamheten flyttade in i år 1999 sägs i dag ha varit institutionslik. Att den del av kommunen som bygger och tillhandahåller fastigheter inte alltid kan så mycket om till exempel demensvård eller LSS-verksamhet blir uppenbart. De som deltog i intervjun menade att det är angeläget att kunskap inhämtas om den vård och omsorg som ska bedrivas där, när ett nytt vård- och omsorgsboende ska byggas. Vilka är det som ska bo i fastigheten? Hur ser deras behov ut? Vilka utmaningar och svårigheter hos de boende behöver man ta hänsyn till?

Lästips om miljöanpassningar och kognitiva hjälpmedel

Miljöanpassningar som bidrar till ökad delaktighet. Stöd för att underlätta aktivitet och delaktighet för personer med demenssjukdom

Välfärdsteknologi och miljöanpassningar. Goda exempel från särskilt boende och daglig verksamhet

Var-Dags-Hjälp! Exempel på produkter som kan vara till hjälp att klara vardagen

Publikationerna finns att ladda ner på www.mfd.se

Lärande exempel – Mot mindre tvång och begränsningar
(artnr 2016-1-3)

kan beställas från Socialstyrelsens publikationsservice.

www.socialstyrelsen.se/publikationer

E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Fax: 035-19 75 29

Artikeln kan även laddas ner från www.socialstyrelsen.se